

७) संस्कृतभाषाय व्याख्यासमूहः

१। आपरितोषाद् विदुषां न साधु मन्ये प्रयोगविज्ञानम्।  
बलवदपि शिक्षितानामात्रन्यप्रत्ययं चेतः ॥ (१/२)

महाकविकालिदासकृतस्य अभिज्ञानशकुन्तलम् नाम नाटकस्य प्रस्तावनायां लभ्यते  
अयं श्लोकः। अस्मिन् श्लोके सूत्रधारः दृश्याकाव्यस्य प्रयोगसाफल्यस्य रहस्यं  
प्रकटयन्नाह—आपरितोषादिति।

अभिनयसाफल्यं पण्डितानां मतापेक्षम्। ते खलु अभिनयान्ते शुभाशुभं  
मतं प्रकाशयन्ति। सूक्ष्मप्रयोगस्तु तेषां सन्तोषाय भवति। तदा एव दृश्याकाव्यस्य  
प्रयोगकौशलं सफलं भवति। नचेत् नटस्य स्वमतानुसारतः मूल्यनिरूपणं न  
युज्यते। स्वकृत्यनुयायि कर्म न सर्वेषां प्रशंसापदवीम् आरोहति। का कथा  
इतरजनानां, सुशिक्षितानां दृष्टिजनानां जनानाम् अपि कार्यानिर्धारणे चिन्तं  
संशयाकुलं भवति। अत्र पूर्वार्धे पर्यायोक्तालंकारः। तल्लक्षणं तु “पर्यायोक्तं  
यदा भङ्गा गम्यमेवाभिधीयते”, इति। उक्तवार्धे तु—“सामान्येन विशेषसमर्थन-  
रूपोऽर्थान्तरन्यासः अलंकारः। आर्या छन्दः ॥